

Stoppa kränkningar i skolan

George Svéd, chef för utbildningsenheten

Lustikulla 2009-11-26

Diskrimineringsgrunderna

En elev är skyddad från diskriminering som har samband med

- kön
- ***könsöverskridande identitet eller uttryck***
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionshinder
- sexuell läggning
- ***ålder.***

Förbud enligt diskrimineringslagen

- Direkt diskriminering, 1 kap 4 §
- Indirekt diskriminering, 1 kap 4 §
- Trakasserier, 1 kap 4 §
- Sexuella trakasserier, 1 kap 4 §
- Instruktion att diskriminera, 1 kap 4 §
- Repressalier, 2 kap 19 §

Dessutom är kränkande behandling förbjudet enligt skollagen, 14 a kap.

Direkt och indirekt diskriminering

Direkt diskriminering

Olika behandling av lika fall

Indirekt diskriminering

Krav som kan verka neutrala men som i praktiken innebär att en viss grupp missgynnas

- Kriterier: Missgynnande, jämförbar situation och samband med diskrimineringsgrund

Trakasserier/sexuella trakasserier

Ett uppträdande som kränker en elevs värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna.

Är uppträdandet av sexuell natur är det sexuella trakasserier.

Kränkande behandling

Ett uppträdande som kränker en elevs värdighet men som inte har samband med någon av diskrimineringsgrunderna
Förbudet gäller inte befogade tillrättavisningar i syfte att upprätthålla ordning och en god miljö för barn/elever

Utrednings- och åtgärdsskyldighet

Vid kännedom om trakasserier

- Utredning påbörjas skyndsamt
- Skäliga åtgärder ska vidtagas för att förhindra fortsatta trakasserier
- Dokumentera åtgärderna
- Följ upp åtgärderna

Kön

- Med kön avses att någon är kvinna eller man.
- Den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas också av diskrimineringsgrunden (transsexuella).

Övriga transpersoner –
könsöverskridande identitet
eller uttryck

Kön

- På en skola är det tradition att eleverna spelar fotboll och volleyboll mot lärarna inför varje skolavslutning. Pojkarna får välja om de vill spela fotboll eller volleyboll. Den möjligheten har inte flickorna, som är hänvisade till volleyboll. En 16-årig tjej ville spela fotboll. Hon blev avvisad från fotbollsplanen av domaren som slog fast att flickor ska spela volleyboll.

Förlikning i början av 2009. 15.000 kr. (JämO 2008/682)

Sexuella trakasserier

- en högstadietjej blir utsatt för sexuella trakasserier av en skolkamrat och skolan gjorde inte tillräckligt för att utreda och åtgärda de påtalade trakasserierna.

Förlikning i febr 2009. 60.000 kr. (JämO 2008/511)

Könsöverskridande identitet eller uttryck

Med diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck avses i diskrimineringslagen att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön.

Könsöverskridande identitet eller uttryck

- Jorge blir förlöjligad och hånad av en grupp killar i skolan eftersom han sminkar sig med mascara och läppglans. [trakasserier]
- Kim, som identifierar sig som intergender, söker upp skolkuratorn på sitt gymnasium för att tala om problem i familjen. Skolkuratorn ifrågasätter Kims könsidentitet och istället för att få prata om sina problem hemma, måste Kim förklara och försvara vad intergender betyder och innebär. [diskriminering]
- Alex, som klär sig i kjol och klänning, blir utföst av de andra tjejerna från skolans tjejtoalett eftersom de tycker att Alex är för mycket kille för att få gå in där. [trakasserier]

Etnisk tillhörighet

- Nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande.
- Alla omfattas eftersom alla har en etnisk tillhörighet!

Etnisk tillhörighet

- Två bröder i grundskolan blir utsatta för etniska trakasserier av andra elever i norra Skåne. Skolan gjorde inte tillräckligt för att utreda och åtgärda utan lade istället skulden på de utsatta bröderna själva.

Förliktes under våren 2009. 40.000 kr vardera. (OMED 2006/1165)

Religion eller annan trosuppfattning

Religion t.ex. kristendom,
judendom och islam

Annan trosuppfattning - har sin
grund i eller samband med en
religiös åskådning t. ex.
buddism, ateism och
agnosticism

Religion

- En gymnasietjej med huvudduk gick ett hotell- och restaurangprogram. I årskurs 2 gjorde alla elever som gick detta program sin praktik på ett hotell. Där fick hon till en början inte utföra arbete som innebar att gästerna såg henne. Det innebar att hon gick miste om vissa praktiska moment i utbildningen. Två lärare på skolan ifrågasatte hennes huvudduk och hennes religion. Skolan hade inte heller lyckats ordna med den sex månader långa praktik som är obligatorisk för elever i årskurs 3.

Förliktes på gamla DO i dec 2008. (OMED 2008/163)

Funktionshinder

”...varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå”

Funktionshinder

- Vid en studentavslutning ropade rektorn upp varje elev från grundskolan som fick gå fram och ta emot betyg, en nål som bevis på livslångt medlemskap i elevförbundet och en bok. Var och en som gick upp fick ta emot applåder och hyllningar. Eleverna i särskoleklassen ropades inte upp individuellt utan fick gå upp som ett kollektiv. Ingenting planerat – någon hade glömt klasslistan. Avsikten har inte betydelse utan effekten. En elev anmälde till HO.

Förlikning vid HO 2007. 15.000 kr. (HO 2006/0827)

Sexuell läggning

- Homosexualitet
- Bisexualitet
- Heterosexualitet

OBS!

Sexuella beteenden omfattas ej av skyddet.

Sexuell läggning

- en kille utsätts för trakasserier på grund av sin sexuella läggning under högstadiet. Skolan gjorde inte tillräckligt för att utreda och åtgärda de påtalade trakasserierna.

Förlikning på HomO under 2007. 30.000 kr. (HomO 2006/620)

Ålder – ny diskrimineringsgrund

- Uppnådd levnadslängd
- Både hög och låg ålder skyddas

Dock tillåtet med bestämmelser som tar hänsyn till ålder i fråga om förskola, skolbarnomsorg, utbildning i förskoleklass, det obligatoriska skolväsendet eller fristående skola

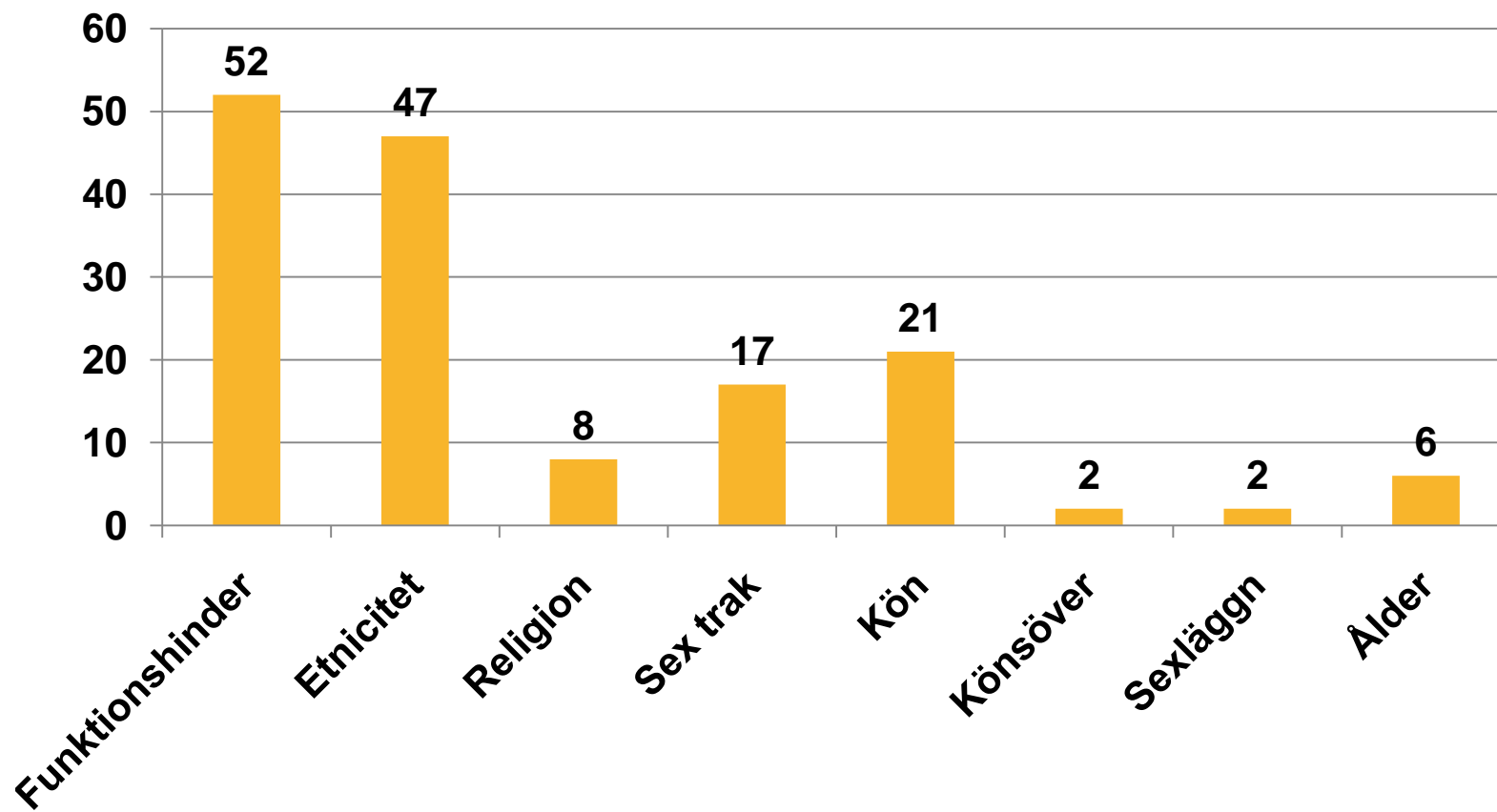
Även tillåtet med särbehandling på grund av ålder, om den har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Ålder

- Malte är ett år yngre än sina klasskamrater och blir ofta retad på grund av detta. [trakasserier]
- Agnes pappa är mycket äldre än de andra papporna i hennes klass. Hon blir sårad när de andra klasskamraterna skämtar om det. Hon har sagt ifrån att hon blir ledsen, men de fortsätter i alla fall. [trakasserier]

141 inkomna anmälningar 2009 (155 händelser)

■ Antal

Likabehandlingsplanen

Likabehandlingsplanen ska beskriva:

- **Främjandearbetet** på skolan - att lyfta fram sådana faktorer som förstärker respekten för allas lika värde.
- **Det förebyggande arbetet** - att motverka faktorer som riskerar att leda till diskriminering
- **Det åtgärdande arbetet** - att upptäcka, utreda, dokumentera, åtgärda och följa upp diskriminering.

Det förebyggande arbetet ska omfatta

- Kön
- Etnisk tillhörighet
- Religion eller annan trosuppfattning
- Funktionshinder
- Sexuell läggning

Den årliga planen ska omfatta

- Kränkande behandling

Utrednings- och åtgärdsskyldighet

- Skolan är skyldig att utreda omständigheterna kring trakasserier och kränkande behandling eleverna emellan och i förekommande fall vidta åtgärder för att förhindra fortsatta kränkningar.
- Detta ska ske skyndsamt om skolan får kännedom om att en elev anser sig bli utsatt.

En likabehandlingsplan *ska* innehålla

- Plan för varje enskild verksamhet
- Upprättas varje år
- Delaktighet av barn och elever
- Klara och tydliga mål för likabehandlingsarbetet
- Översikt av verksamhetens behov utifrån kartläggning
- Redogörelse för de åtgärder som ska påbörjas eller genomföras under året
- Redovisning av uppföljning av fjolårets åtgärder
- Rutiner för akuta insatser, uppföljande åtgärder och dokumentation

Likabehandlingsplanens struktur

- **Vision**

Formulera en övergripande policy som tydligt markerar skolans inställning.

- **Nulägesanalys/kartläggning**

Likabehandlingsarbetet ska utgå från lokala förutsättningar och behov och bör baseras på relevant underlag.

- **Tydliga mål och konkreta åtgärder**

Det ska framgå vad som ska göras, hur det ska göras, vem som ska göra det och när det ska vara klart.

Likabehandlingsplanens struktur

Uppföljning

Redovisning av uppföljning av fjolårets åtgärder ska ingå i nästa års likabehandlingsplan.

Ny plan upprättas

Arbetet fortsätter med en ny analys av nuläget med nya målsättningar och åtgärder

Kartläggning

Likabehandlingsplan

- Planen ska vara ett levande dokument
- Det viktigt att varje verksamhet har frihet att utforma planen utifrån sina egna behov
- **Kartläggning**
 - Identifiera problem
 - Sätt mål för utvecklingsarbetet
 - Bestäm aktiviteter för att förverkliga målen

Vad kan man titta på?

- Fysisk och psykosocial miljö
- Kommunikationen
- Kompetensutveckling
- Rekrytering/antagning
- Elevernas ämnes- och programval
- Introduktion av nya elever och ny personal
- Verksamhetens form och innehåll
- Olika perspektiv i läromedel

Hur ser det ut idag?

Kartläggning av behoven kan göras på många olika sätt

- Planerade samtal
- Incidentrapporter
- Genomgång av rutiner och regler
- Husmodellen
- Tänk på att ta upp alla diskrimineringsgrunder och kränkande behandling
- Kom ihåg att involvera barnen/eleverna och olika yrkesgrupper

Fler kartläggningsmetoder...

- Enkätundersökningar
- Intervjuer
- Observationer
- Statistiskt material
 - Elevernas frånvaro
 - Ärenden på elevvårdskonferenser
 - Besök hos skolkurator/skolsköterska

Ett intersektionellt arbetsätt

- Uppmärksamma hur olika diskrimineringsgrunder samverkar
- Problematisera normer som utesluter, marginaliserar och underordnar
- Uppmärksamma samspelet mellan institutionella ramar och individers agerande

(Paulina de los Reyes)

Barns och elevers deltagande i likabehandlingsarbetet

- Förordning SFS 2006:1083
Barn och elever ska medverka när likabehandlingsplanen upprättas, följs upp och ses över
- FN:s Barnkonvention. artikel 12
Barns rätt att komma till tals i alla frågor som berör dem
- Läroplanerna tar upp rätten till inflytande

OBS!

Det är en rättighet - ingen skyldighet

Elevers delaktighet i samband med kartläggning

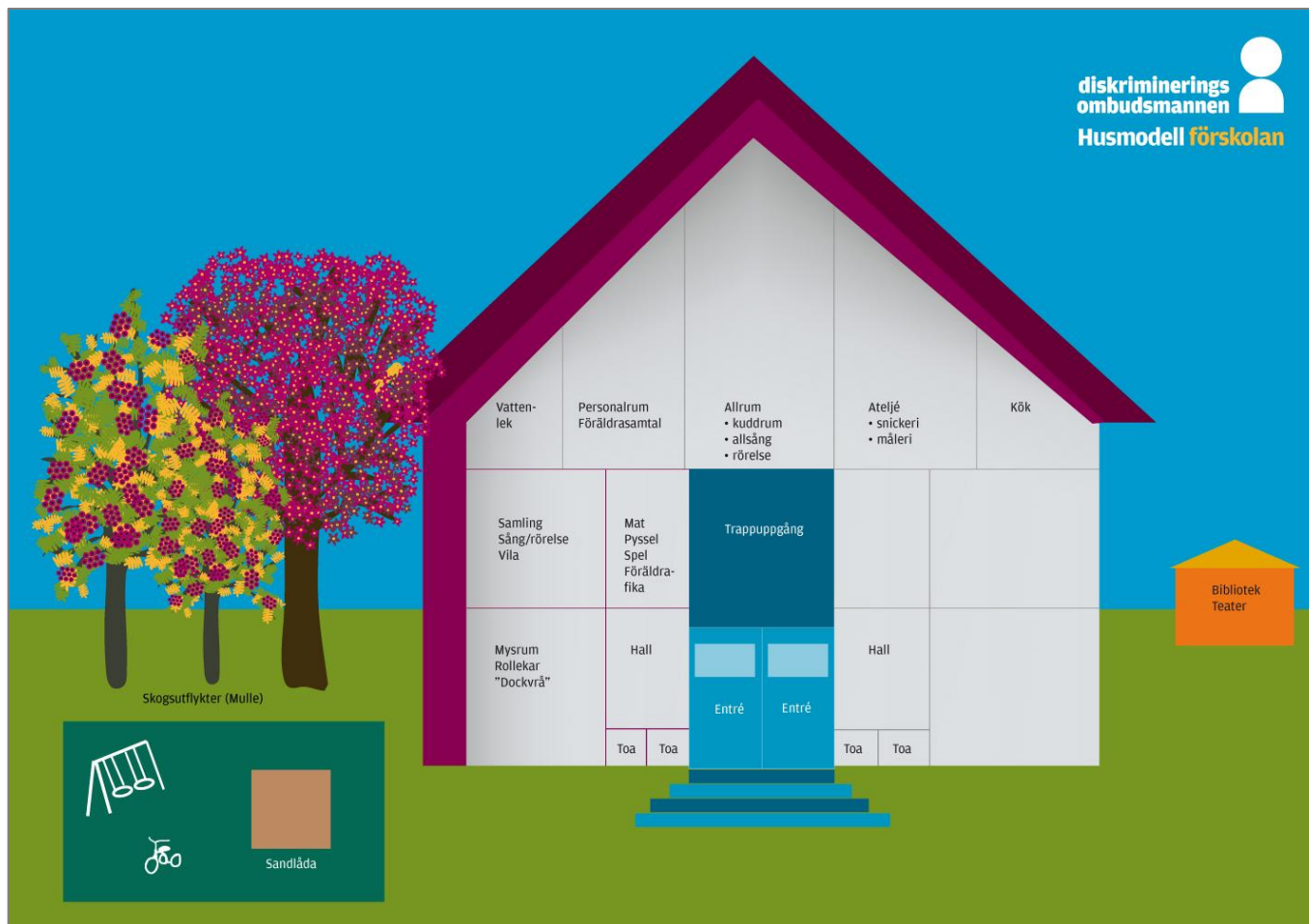
- Samarbete med elevråd, elevskyddsombud, kamratstödjare med flera.
- Övriga elever: enkäter/intervjuer/synpunkter via webb
- Elevuppsatser/projektarbeten
- Husmodellen
- Vad är normen? Kartlägg elevernas attityder.

För dem med långtgående kartläggningsambitioner

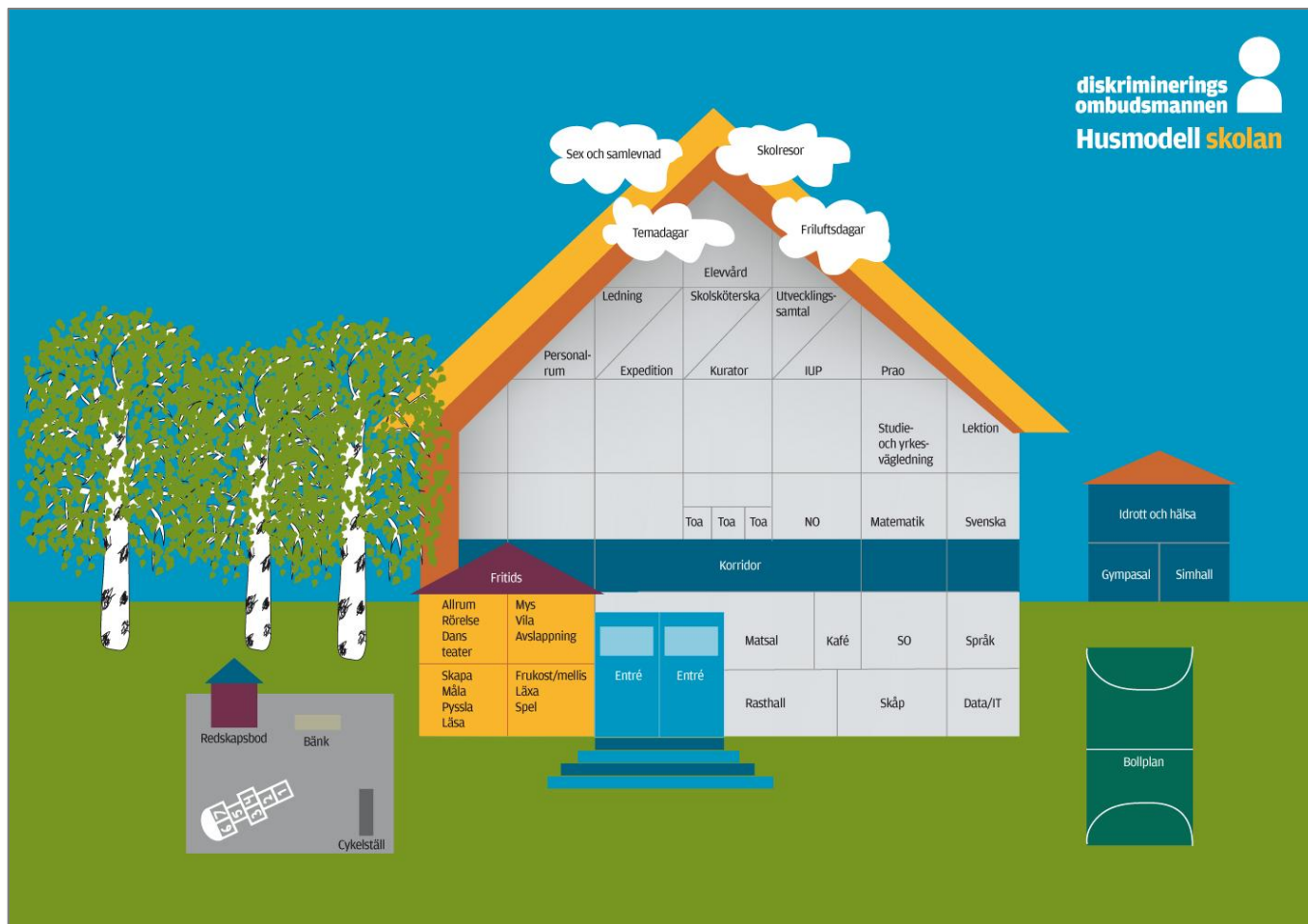

- En elevgrupp granskar verksamheten
- Lärare granskar varandra i par
- En föräldragrupp som granskar verksamheten

Husmodellen – Tema: Förskolan

Husmodellen – Tema: Skolan

Beröringspunkter med (för)skolans arbetsmiljöarbete

- AFS* (2001:1) Systematiskt arbetsmiljöarbete
- AFS* (1993:17) Kränkande särbehandling
- AFS* (1993:2) Våld och hot om våld

*Arbetsmiljöverkets Författningssamling

Barn och elevers delaktighet

Barn och elever ska medverka när planen

- Upprättas
- Följs upp
- Ses över.

Delaktigheten ska anpassas efter barnens ålder och mognad

Vårdnadshavare bör också göras delaktiga

Nyheter gällande diskriminering i skolan

1. Förbud att diskriminera på grund av ålder eller könsöverskridande identitet och uttryck
2. Kränkande behandling – flyttad till Skollagen 14 a kap.
3. Nya utbildningsanordnare omfattas – endast DL
4. Vite och Nämnden mot diskriminering
5. Likabehandlingsplan ska upprättas årligen och den ska innehålla en uppföljning av fjolårets åtgärder
6. Praktik omfattas delvis av diskrimineringsskyddet
7. Förskolans/skolans likabehandlingsarbete ska omfatta sökande till verksamheten

En plan ska enl Allmänna råden innehålla

- Ledningens tydliga avståndstagande från alla tendenser till diskriminering, trakasserier och kränkande behandling
- Vara en naturlig del i det vardagliga arbetet
- Beskrivning av hur barn och personal ska medverka i arbetet med planen
- Beskrivning av hur planen ska göras känd och förankras hos personal och barn
- Planering för personalens kompetensutveckling
- Beskrivning av hur planen ska följas upp och utvärderas
- Beskrivning av hur vårdnadshavarna ska få kännedom om arbetet
- Främjande och förebyggande insatser

Framgångsfaktorer i arbetet

1. En drivande rektor
2. Involvera barnen i strategiarbetet och använd deras engagemang i värderingsfrågor
3. Involvera all personal och alla barn i arbetet på skolan
4. Ge unga och vuxna stöd, kunskap och utbildning
5. Gör en omsorgsfull kartläggning, observationer m.m.
6. Diskutera normerna på skolan, de kan göra vuxna och barn blinda för trakasserier. Motarbeta dåliga normer med en rad aktiviteter
7. Utvärdera arbetets framgång. Kommunicera resultatet

Kön

- Maria vill göra sin praktik på en målarfirma, men studie- och yrkesvägledaren avråder henne med argumentet ”Det är för hårt arbete för en tjej”. [diskriminering]
- Pedro blir retad av kompisarna på fritidshemmet för att han är den ende killen som valt att gå med i dansgruppen. [trakasserier på grund av kön]
- Några elever på skolan sprider ett rykte om Karin, att hon betar sig som en hora och hånglar med vem som helst. [sexuella trakasserier]

Etnisk tillhörighet

- En skola med många elever med annan etnisk tillhörighet än svensk ger förtur åt etniskt svenska barn vid antagning av nya elever för att inte få en alltför segregerad elevgrupp. [diskriminering]
- Thomas, som är svart, får många kommentarer från de andra eleverna om sitt hår och sin hudfärg. Många vill ta och känna på honom. Klassföreståndaren avfärdar honom med att "Ja, men du vet ju att du är annorlunda. Det är klart att de andra är nyfikna på dig. De menar ju inget illa". [trakasserier]
- Maria är bäst i klassen på svenska. Hon är aktiv på lektionerna och har alla rätt på proven. Läraren vill inte ge Maria MVG, då svenska inte är hennes modersmål. [diskriminering]

Religion och annan trosuppfattning

- Vincent, vars familj är med i Pingstkyrkan, blir ofta retad för det av några klasskamrater. De säger det på skämt, men han tycker inte att det är roligt. [trakasserier]
- Läraren nekar Leila att bära huvudduk på SFI-undervisningen med motiveringen ”Huvudduk är ett tecken på kvinnoförtryck”. Det innebär att Leila utestängs från sin utbildning. [diskriminering]
- Rebecka är judinna. En dag har någon ristat ett hakkors på hennes skåp. [trakasserier]

Funktionshinder

- På skolavslutningen ropade skolans rektor upp alla elever individuellt och tackade av var och en förutom särskoleklassen, som hon ropade upp som grupp.
[diskriminering]
- Elenas pappa har en CP-skada. Hon blir arg och ledsen när andra elever i skolan ropar "Din pappa är jävla CP."
[trakasserier]
- Patrik, som har ADHD, blir utkörd från klassrummet för att han inte kan sitta still. Han lämnar hela tiden sin plats. En dag klarar lärarvikarien inte av situationen utan skickar hem Patrik med orden "ADHD-barn borde inte få gå på högstadiet!" [diskriminering och trakasserier]

Sexuell läggning

- Några elever i skolan brukar vara elaka mot Johanna på många olika sätt. Oftast kallar de henne ”äckliga lebb”. [trakasserier]
- Det har gått bra i skolan för James tills hans två pappor kom på besök. Efter det har han svårt att få vara med i grupparbeten och ibland får han jobba ensam. James vill inte vända sig till sin lärare eftersom läraren ser att de andra fryser ut honom, men inte gör något. [trakasserier]
- På skolan ordnas en avslutningsbal. Elin och Anna, som är ett par, får inte dansa den första uppvisningsdansen tillsammans. [diskriminering]